

IN VOGELVLUCHT TOORNWERD

Paul Paris

Dichtbij de geheel bebouwde wierde van Middelstum ligt Toornwerd. Hoewel deze wierde door afgraving geschonden is, is een aantal kenmerkende structuren goed bewaard gebleven. Reden waarom deze wierde op de monumentenlijst is geplaatst. Onlangs is door de aanleg van een schelpenpad een deel van de oorspronkelijke structuur hersteld. Hierdoor werd tevens Toornwerd voor wandelaars ontsloten.

frekwentie maakten het na enkele eeuwen voor de bewoners noodzakelijk de woonplaatsen kunstmatig te verhogen. De aanvankelijk kleine huisterpjes smolten allens sa-

men tot dorpsterpen. Hiermee waren de eerste terpen omstreeks 300 v. Chr. een feit.

Deze eerste terpen zijn thans veelal door overslibbing in latere eeuwen aan het oog

onttrokken. Andere echter groeiden met de zeespiegelstijging mee en zijn tot op de dag van vandaag bebouwd gebleven. In de 19e eeuw zijn veel terpen wille van de vruchtbare aarde afgegraven. Uit enkele wetenschappelijk begeleide afgravingen — waarvan die van de dorpsterp Ezinge in de jaren 1930-34 het meest bekend is — is gebleken dat de bouw van terpen in een aantal stadia heeft plaats gevonden. Deze vielen samen met perioden van verhoogde invloed van de zee. In totaal is een viertal perioden van terpenbouw te onderscheiden. Deze vier perioden zijn tegenwoordig niet in elke terp terug te vinden. Van sommige terpen werd de bewoning vroegtijdig opgegeven. Weer andere terpen zijn na de 9e eeuw na Christus, tegen het einde van de terpentijd, gesticht. Deze jongere terpen onderscheiden zich door hun rechthoekige structuur duidelijk van de cirkelvormige, kenmerkend voor de oudere generaties terpen waartoe ook de terp van Toornwerd behoort.

Toornwerd is in de vorige eeuw grotendeels afgegraven. Toch is de typerende structuur van de oudere terpengeneraties nog goed te herkennen. Zo vormt Toornwerd een van de weinige terpen waar de radiaire verkaveling nog goed zichtbaar is.

Het centrum van de terp is niet afgegraven en bestaat uit een kerkhof met een toren. Vanuit het centrum ontspringen de kavels die naar de rand van de terp door een cirkelvormige weg, de ring- of ossenweg, met elkaar zijn verbonden. Aan deze weg liggen de boerderijen (rechts en bovenaan de foto) met het bedrijfsgedeelte aan de weg en het woonhuis gericht naar het centrum van de terp. Deze ligging van de boerderijen is typerend voor terpen met een radiaire verkaveling.

In Toornwerd liggen de boerderijen op niet-afgegraven gedeelten, en geven hierdoor een indruk van de oorspronkelijke hoogte van de wierde. Deze hoogteverschillen zijn op de luchtfoto minder opvallend, maar komen tijdens een wandeling over de terp duidelijk naar voren. Het beste kan de wandelroute gevolgd worden die door de VVV vanaf Middelstum is uitgezet. Deze begint bij de brug over het Boterdiep, waar eens de schuiven lagen die de vruchtbare terpaarde afvoerden. De wandeling gaat vervolgens over het smal betegelde kerkepad naar Toornwerd. De wandelroute over de terp loopt voor een deel via de ossenweg. Daar waar deze weg onderbroken was, is deze met de aanleg van een schelpenpad (links op de foto) hersteld. ●

